
Onderwerp Evaluatie gemeenteraadsverkiezingen 2022

Zaaknummer		Teammanager	Dorien van der Giessen
B & W datum	14 november 2023	Afdeling/Team	Concern
Naam steller	Roel Reijnders	Portefeuillehouder	M.C. Uitdehaag

Besproken met portefeuillehouder

Ja, met M.C. Uitdehaag op 25 september 2023

Openbaarheid

Ja, na het informeren van betrokkenen.

Bevoegd orgaan

Raad

Ter kennisname aanbieden aan Raad

ADVIES

- Het rapport 'Elke stem telt' en de bijgevoegde raadsinformatiebrief vaststellen en ter kennisname sturen naar de gemeenteraad.
- Met betrekking tot de aanbevelingen in het rapport, tijdig afspraken maken met de ambtelijke organisatie en de griffie ten behoeve van de organisatie van de volgende gemeenteraadsverkiezingen.

Inleiding

Na de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2022 heeft de gemeenteraad gevraagd of het college een onderzoek wil doen naar het waarom van de lage opkomst bij de gemeenteraadsverkiezingen (in Venray 49,25 %).

Naar aanleiding daarvan is bijgaande evaluatie van de gemeenteraadsverkiezingen van 17 maart 2022 opgesteld. Daarin zijn twee vragen opgenomen:

1. Hoe is de organisatie van de verkiezingen verlopen?
2. Wat zijn mogelijke verklaringen van de lage opkomst?

In het verlengde daarvan is gevraagd of er aanbevelingen te geven zijn over:

- 1.a Verbeteringen in de organisatie van de verkiezingen
- 2.a Mogelijkheden om de opkomst bij gemeenteraadsverkiezingen te vergroten

Beoogd resultaat

- Komen tot een evaluatie en aanbevelingen voor het proces van organiseren van de verkiezingen.
- Zicht krijgen op de oorzaken van de lage opkomst en de mogelijkheden om de opkomst te vergroten.

Argumenten

Organisatie van de verkiezingen

Om antwoord te geven op de eerste vraag: Hoe is de organisatie van de verkiezingen verlopen is gesproken met een aantal sleutelfiguren die betrokken zijn bij de organisatie van de verkiezingen: Projectleider, burgemeester, gemeentesecretaris, griffier, de teammanagers Burgerzaken en Maatschappelijke Ondersteuning.

Uit de gesprekken blijkt dat we de organisatie van de verkiezingen goed op orde hebben. Maar er is ook ruimte voor verbetering: er is behoefte aan een heldere afbakening van taken, rollen en bevoegdheden op het snijvlak van politiek en gemeentelijke organisatie. Het is tevens zaak om daar consequent naar te handelen, ook of juist in situaties die niet zijn voorzien.

Vragen die spelen zijn (in willekeurige volgorde):

1. Wie faciliteert/organiseert verkiezingsdebatten?
2. Wie faciliteert/organiseert de uitslagenavond?
3. Wie vervult daarbij de rol van intermediair tussen politieke partijen?
4. Wie is voor de organisatie aanspreekpunt vanuit politieke partijen?

Ad 1: De organisaties die een debat organiseren zijn zelf verantwoordelijk. Bij deze verkiezingen waren dat: FNV, Schijf aan de grens en de Venrayse serviceclubs. Deze organisaties kunnen praktische en inhoudelijke vragen hebben rondom de debatten. Geadviseerd wordt om de griffie hier een intermediaire rol in te laten nemen.

Ad 2: De uitslagenavond kent twee hoofdonderdelen:

- Achter de schermen vindt het telproces plaats. Dit is de apotheose van het formele verkiezingsproces. De projectgroep is hiervoor verantwoordelijk.
- In de raadzaal 'op het podium' zijn we getuige van de feestelijke uitslagenavond. De apotheose van het politieke proces. Van tevoren dient te worden vastgelegd wie daarvoor verantwoordelijk is (opdrachtgever en opdrachtnemer volgens het principe van de blauwe pijl).

Ad 3: Intermediair tussen politiek en organisatie van de verkiezingen. Vanwege de positie van de griffier wordt geadviseerd deze rol bij de griffier onder te brengen. De griffier is voor politieke partijen een logisch en laagdrempelig aanspreekpunt.

Ad 4. Politieke partijen zullen met elkaar een aanspreekpunt moeten organiseren.

De griffie kan in het politieke proces een intermediaire rol vervullen. Vragen vanuit de organisatie of vanuit de samenleving gericht aan de politiek, kunnen door de griffie worden doorgeleid, maar de griffie heeft dan ook een aanspreekpunt nodig bij de politieke partijen.

Bovengenoemde adviezen zijn (nog) geen beslispunten. Voorafgaand aan en tijdig voor de volgende gemeenteraadsverkiezingen zullen hierover afspraken gemaakt moeten worden tussen Burgemeester/college, Organisatie en de Griffie. Politieke partijen moeten voorafgaand aan de gemeenteraadsverkiezingen met elkaar afspreken hoe zij een gezamenlijk aanspreekpunt organiseren.

Verklaringen voor de lage opkomst

Voor het antwoord op de tweede vraag: verklaringen voor de lage opkomst is gebruik gemaakt van enkele landelijke verkiezingsonderzoeken. Deze onderzoeken zijn uitgangspunt voor onze evaluatie. Er is namelijk geen reden om aan te nemen dat Venray significant afwijkt van de rest van Nederland. Wél zien we de bestuurscrisis in de provincie Limburg als ook de bestuurscrisis in Venray allebei in de eerste helft van 2021 als gebeurtenissen die mogelijk invloed hebben gehad op de lage verkiezingsopkomst in Venray.

De kans op niet stemmen is groter bij:

- Jongeren
- Inwoners met een praktische opleiding
- Inwoners met een huurwoning
- Inwoners met een migratieachtergrond

Verklarende factoren voor niet-stemmen zijn:

- Beschikbaarheid van informatie over de campagne
- Ervaren relevantie van het gemeentebestuur
- Psychologische factoren: vertrouwen in de politiek, regionale binding, interesse in de politiek, laag politiek zelfvertrouwen.

Er zijn veel opkomst bevorderende maatregelen denkbaar, generiek en specifiek gericht op de groepen die eerder niet naar de stembus gaan. Uit landelijk onderzoek blijkt echter dat dit soort

maatregelen (denk aan flyers, advertenties, persoonlijke brieven, stemwijzers, social media campagnes) weinig effect sorteren. Dat betekent echter niet dat we deze acties evengoed achterwege kunnen laten. Met onze acties bereiken we altijd mensen en iedere stem telt. We moeten er echter wel heel bewust mee omgaan.

Onderliggende verklarende factoren voor een lage opkomst

Onderzoekers stellen dat het beter is om ons te richten op de onderliggende verklarende factoren zoals vertrouwen in de politiek, opleiding, politiek zelfvertrouwen, binding met - en interesse voor lokale politiek.

Het is belangrijk dat inwoners vertrouwen hebben in het (lokaal) bestuur en goede informatie krijgen over het gevoerde bestuur. Daar kunnen we (politiek, bestuur en ambtenaren) aan werken door hen zo goed mogelijk te betrekken bij, en te informeren over het hoe en waarom van ons beleid. Daarnaast moeten we ons voor het beleid dat we maken zo goed mogelijk informeren over de verschillende opvattingen en belangen van alle inwoners van Venray, óók van hen die moeilijk bereikbaar zijn.

Dat vraagt wat van houding en gedrag van zowel collegeleden, raadsleden als ook gemeenteambtenaren. Beter luisteren naar onze inwoners, concrete en realistische beloftes doen en deze ook consistent en consequent nakomen, transparantie en een goede samenwerking tussen raad, college en organisatie zijn daarbij belangrijke waarden. Daarmee werken we aan vertrouwen maar of dat uiteindelijk tot een hogere opkomst gaat leiden is eerlijk gezegd de vraag. Het is in ieder geval een kwestie van lange adem.

Provinciale Staten en Waterschapsverkiezingen 2023

Inmiddels hebben in 2023 de gecombineerde Verkiezingen Provinciale Staten en Waterschap plaatsgevonden. Die bevestigen het beeld van een goed lopende organisatie van de verkiezingen. Ondanks alle (landelijke) perikelen en het feit dat het gelijktijdig 2 verkiezingen waren, zijn deze uitstekend verlopen. Een goed ingewerkt projectteam, heeft adequaat kunnen inspelen op de situaties die die dag ontstonden, zoals lange wachtrijen en lange telprocedures.

Het organiseren van de verkiezingen wordt door wet- en regelgeving wel steeds complexer. Zo is het Gemeentelijk Stembureau (GSB) erbij gekomen. Dat heeft als het ware de taken van de burgemeester overgenomen wanneer het gaat om het vaststellen van de verkiezingsuitslag op gemeenteniveau. Het GSB moet daarvoor een bepaalde procedure uitvoeren die tijdrovend is en veel voorbereiding vergt. Ook zijn er de afgelopen jaren een aantal extra verplichtingen bij gekomen zoals bijvoorbeeld extra steekproeven op de uitslag om vast te stellen dat de software niet is gehackt en extra eisen voor wat betreft de toegankelijkheid van stemlokalen.

De opkomst bij deze Provinciale Staten en Waterschapsverkiezingen was hoger dan verwacht. Dat laat zien dat specifieke omstandigheden zoals crises of affaires (zowel landelijk, provinciaal als lokaal) invloed kunnen hebben op de gevoelde noodzaak om te gaan stemmen onder (delen van) de bevolking.

Kanttekeningen of risico's

Zoals gesteld in de nota en het rapport: om de opkomst te bevorderen is het beter om ons te richten op de onderliggende verklaringen voor niet-stemmen. Spectaculaire resultaten van vandaag op morgen moeten we daarbij niet verwachten.

Tegelijk kunnen specifieke omstandigheden, crises of affaires, zowel landelijk, provinciaal als lokaal, van invloed zijn op de opkomst. Dat hebben we bij de Provinciale Statenverkiezingen gezien.

Communicatie

Voorgesteld wordt om het evaluatierapport met bijgevoegde Raadsinformatiebrief ter kennisname aan de gemeenteraad te sturen.

Financiële gevolgen

n.v.t.

Vervolgtraject besluitvorming

Tijdig, voorafgaand aan de volgende gemeenteraadsverkiezingen, is overleg te treden over de organisatie van de verkiezingen en de taken, rollen en bevoegdheden die daar bij horen. Griffie, college en ambtelijke organisatie hebben

Evaluatie

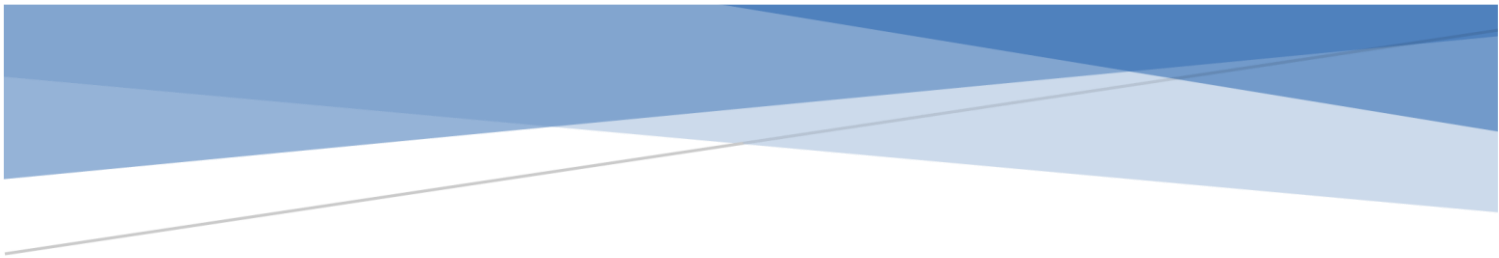
N.v.t.

Bijlagen

- Elke stem telt. Evaluatie proces en opkomst gemeenteraadsverkiezingen in Venray (juni 2023)
- De lokale niet-stemmer (Hans Vollaard et.al. Utrecht 2022)
- Democratie in de gemeente (Hans Vollaard et.al., Utrecht 2022)
- Raadsinformatiebrief evaluatie gemeenteraadsverkiezingen.

Naslagwerk

Zie bijlagen



ELKE STEM TELT

Evaluatie proces en opkomst
gemeenteraadsverkiezingen 2022
in Venray

Inhoud

1	Evaluatie gemeenteraadsverkiezingen 2022	2
1.1	Onderscheid tussen verkiezingen	2
1.2	Onderscheid binnen verkiezingen	3
2	Het formele proces.....	3
2.1	Bijzondere omstandigheid	3
2.2	De verkiezingen passieve stembusgang	3
2.3	De actieve stembusgang.....	4
3	Het politieke proces	5
3.1	De facilitering van politieke partijen	5
3.2	Verkiezingsdebatten.....	5
3.3	De uitslagenavond	6
3.4	Intermediair tussen politiek en organisatie.....	7
3.5	Aanspreekpunt vanuit politieke partijen	7
3.6	Hoofdrolspeleers in de organisatie van de gemeenteraadsverkiezingen.	8
4	Opkomst 'De lokale niet stemmer'.....	9
4.1	Verklaringen voor niet stemmen	9
4.2	Verklaring per groep	10
4.3	Bijzondere omstandigheden in 2022.....	10
4.4	Welke redenen noemen 'niet-stemmers' zelf?	10
4.5	Stembus bevorderende suggesties van 'niet-stemmers'	10
4.6	Opkomst versus democratische legitimiteit	11
4.7	Slotbevindingen van de onderzoekers.....	11
5	Aanknopingspunten voor Venray.....	12
5.1	Opkomst bevorderende maatregelen	12
5.2	Aanpak van onderliggende verklaringen.....	14
5.2.1	Bestuurlijke vernieuwing, sleutelen aan het huis van Thorbecke?	14
5.2.2	Bestuurlijke vernieuwing lokaal	15
6	Conclusie	15

1 Evaluatie gemeenteraadsverkiezingen 2022

Na de gemeenteraadsverkiezingen is gevraagd om een evaluatie op te stellen waarin twee vragen zijn opgenomen:

1. Hoe is de organisatie van de verkiezingen verlopen?
2. Wat zijn mogelijke verklaringen van de lage opkomst?

In het verlengde daarvan zijn aanbevelingen te geven over

1a Verbeteringen in de organisatie van de verkiezingen

2a Mogelijkheden om de opkomst bij gemeenteraadsverkiezingen te vergroten

Om antwoord te geven op de eerste vraag is gesproken met een aantal sleutel figuren die betrokken zijn bij de organisatie van de verkiezingen: Projectleider, burgemeester, gemeentesecretaris, griffier, de team managers Burgerzaken en Maatschappelijke Ondersteuning.

Voor het antwoord op de tweede vraag is gebruik gemaakt van enkele landelijke verkiezingsonderzoeken. Deze onderzoeken zijn voldoende representatief voor Venray. Tevens is gesproken met de raads werkgroep burgercontacten, met name omdat raadsleden actief betrokken zijn geweest in de verkiezingscampagne en vanuit deze rol de landelijke bevindingen kunnen toetsen aan hun specifieke ervaringen in Venray.

1.1 Onderscheid tussen verkiezingen

Het is in de eerste plaats goed om onderscheid te maken tussen gemeenteraadsverkiezingen en de overige verkiezingen: Waterschaps-, Provinciale Staten-, Tweede Kamer- en Europese parlamentsverkiezingen.

Iedere verkiezing verloopt in de kern op dezelfde manier maar alleen bij gemeenteraadsverkiezingen is de gemeente (eind) verantwoordelijk voor het gehele proces. Het hoofdstembureau bevindt zich in de gemeente zelf. Bij de andere verkiezingen is de gemeente niet eindverantwoordelijk en bevindt het hoofdstembureau zich buiten de gemeente.

De gemeentelijke organisatie heeft daarmee een uitgebreidere rol en taak bij gemeenteraadsverkiezingen. Zo zijn we ook verantwoordelijk voor de organisatie van de passieve stembusgang (bv registratie partijen en kandidaten, VOG's etc.) en speelt het politieke proces zich volledig af binnen de gemeente: campagne voeren, verkiezingsposters, debatten, uitslagenavond en slotdebat.

Bij de overige verkiezingen hebben we geen rol in de passieve stembusgang, en het faciliteren van het politieke proces beperkt zich tot het bieden van plakmogelijkheden voor verkiezingsposters en lokaal campagne voeren. In theorie is het mogelijk maar in de praktijk worden in en door de gemeente doorgaans geen verkiezingsdebatten en een uitslagenavond georganiseerd bij andere dan gemeenteraadsverkiezingen

1.2 Onderscheid binnen verkiezingen

De organisatie van elke verkiezing kent twee hoofdstromen:

1. Het formele staatkundige verkiezingsproces.
2. Het politieke proces: o.a. het voeren van campagne/debatten het organiseren van de uitslagen en verkiezingsavond.

Het formele staatkundige verkiezingsproces is verder onder te verdelen in

- a) De actieve stembusgang: er voor zorgen dat stemgerechtigden hun stem uit kunnen brengen.
- b) Het passieve stemrecht: de kandidaatstelling van partijen en personen.

De gemeente is bij gemeenteraadsverkiezingen verantwoordelijk voor de organisatie van het volledige formele proces. Dus zowel de actieve als de passieve stembusgang.

Het politieke proces

Het politieke proces bestaat onder andere uit campagne voeren, verkiezingsposters plakken, debatten, de uitslagenavond met slotdebat. Hier heeft de gemeentelijke organisatie bij gemeenteraadsverkiezingen uitsluitend een randvoorwaardelijke faciliterende rol. De gemeente stelt bijvoorbeeld regels op voor, en biedt borden aan om, verkiezingsposters te plakken, kan de raadszaal ter beschikking stellen voor het organiseren van verkiezingsdebatten en daarbij de facilitaire ondersteuning leveren.

De inhoudelijke voorbereiding en uitvoering van het politieke proces is vanzelfsprekend een taak voor de politieke partijen.

2 Het formele proces

Dit hoofdstuk behandelt het formele proces. Met andere woorden de organisatie van de actieve en passieve stembusgang.

2.1 Bijzondere omstandigheid

De gemeenteraadsverkiezingen zijn gehouden in de, naar nu blijkt, staart van de covid-pandemie. Vlak voor de verkiezingen zijn enkele restrictieve maatregelen versoepeld maar er was nog altijd voorzichtigheid geboden bij het organiseren van (grootschalige) bijeenkomsten. Niet iedereen voelde zich daar al gemakkelijk bij. Uit de gesprekken bleek dat dit een rol heeft gespeeld bij de organisatie van de verkiezingen.

2.2 De verkiezingen passieve stembusgang

De griffie heeft een (eigen) draaiboek voor de verkiezingen.

Dit draaiboek beschrijft de activiteiten en taken die vanuit het politieke en raadsperspectief in de aanloop naar en na de afloop van de verkiezingen verricht moeten worden.

Daarin is onder andere opgenomen:

- Het proces van kandidaatstelling (passief kiesrecht)
- Opkomst bevorderende maatregelen
- Formatie en coalitievorming

Eén jaar voor de start van de verkiezingen is begonnen met een bijeenkomst voor politieke partijen. Cruciale momenten en onderwerpen voor politieke partijen zijn het opstellen en indienen van kandidatenlijsten, het screenen van kandidaten (integriteit/VOG). Er is voor politieke partijen ook een handleiding kandidaatstelling beschikbaar.

Alle formele stappen die horen bij de passieve stembusgang, zoals het registreren van politieke partijen en kandidatenlijsten etc. worden verricht door de projectgroep verkiezingen.

De voorbereiding en werkzaamheden rondom de passieve stembusgang zijn goed verlopen. Er is geen enkele opmerking gemaakt over eventuele knelpunten die bij de organisatie van dit onderdeel van de gemeenteraadsverkiezingen ervaren zijn.

2.3 De actieve stembusgang

Ook met betrekking tot de actieve stembusgang zijn weinig knelpunten ervaren. Tegen de achtergrond van de hertelling bij de verkiezingen van 2018 stond het vergrootglas er wel op. Terugkijkend kunnen we vaststellen dat alles goed is verlopen en dat met betrekking tot het formele deel van de actieve stembusgang zich geen noemenswaardige onregelmatigheden hebben voorgedaan.

Een pluspunt is de bemensing van stembureaus met ambtenaren. Dit heeft meerwaarde. In de woorden van de burgemeester: "Op het stembureau zien wij (ambtenaren) rechtstreeks voor wie wij ons werk doen. Het zorgt voor bewustwording bij de medewerkers van de gemeente en verbinding met het eigen werk". Ook wordt er meer gestuurd op een juiste toepassing van voorschriften en regels omtrent het stemproces en de gang van zaken op het stembureau.

Lange tijd zat veel kennis in het hoofd van de vorige projectleider verkiezingen die al enige tijd met pensioen is. Weinig was vastgelegd in een draaiboek. Voor een nieuwe projectleider is het dan wel eens zoeken naar de juiste weg. Inmiddels blijkt (ook na de dit jaar -2023- gehouden provinciale staten- en waterschapsverkiezingen) dat dit draaiboek vorm heeft gekregen. De burgemeester sprak van een 'geoliede machine'.

Dat betekent niet dat er geen ruimte is voor verbetering maar die zit hem veel meer in het duidelijk vastleggen van de werkzaamheden die er moeten gebeuren: het helder afbakenen van taken, rollen en bevoegdheden en het daarnaar handelen. Voor zover er sprake is van onduidelijkheid over taken, rollen en bevoegdheden dan bevindt deze zich op het snijvlak van politiek en gemeentelijke organisatie.

3 Het politieke proces

Zoals eerder al geschreven, de gemeentelijke organisatie heeft in het politieke proces enkel een faciliterende rol. Van ambtenaren wordt verwacht dat zij onafhankelijk adviseren, ongeacht de politieke kleur van wethouders en raadsleden én ongeacht hun eigen politieke voorkeuren. Die onafhankelijkheid maakt dat het niet mogelijk is om ons inhoudelijk met het politieke proces te bemoeien. Dat past niet binnen onze beroepsethiek en integriteitsnormen.

Wij ondersteunen/faciliteren het politieke proces bij gemeenteraadsverkiezingen onder andere door:

- Opkomst bevorderende maatregelen, zoals het uitbrengen van een (algemene) verkiezingskrant, het oproepen om te komen stemmen via verschillende media: de gemeentepagina in de Peel & Maas, sociale media zoals facebook, twitter Instagram etc.
- Het plaatsen van borden voor het plakken van verkiezingsposters en het opstellen (en handhaven) van regels met betrekking tot het plakken van posters in de openbare ruimte.
- Het (eventueel) beschikbaar stellen van de raadszaal voor verkiezingsdebatten.
- Het organiseren van een uitslagen avond met slotdebat.

3.1 De facilitering van politieke partijen

Uiteraard hebben politieke partijen inhoudelijk een zelfstandige rol. Die loopt van het opstellen van het verkiezingsprogramma en het vinden van kandidaten voor op de lijst tot het voeren van campagne. Zoals hierboven beschreven heeft de gemeentelijke organisatie daarin op onderdelen een randvoorwaardelijke faciliterende rol.

Over deze rol verschillen de opvattingen verwachtingen enigszins en is de behoefte uitgesproken hierin duidelijkheid te scheppen.

Vragen die spelen zijn (in willekeurige volgorde):

1. Wie faciliteert/organiseert verkiezingsdebatten?
2. Wie faciliteert/organiseert de uitslagenavond?
3. Wie vervult daarbij de rol van intermediair tussen politieke partijen?
4. Wie is voor de organisatie aanspreekpunt vanuit politieke partijen?

3.2 Verkiezingsdebatten

Dit keer zijn er drie verkiezingsdebatten georganiseerd door drie verschillende organisaties:

- FNV
- Schijt aan de grens
- De Venrayse serviceclubs

Het was onduidelijk wie verantwoordelijk is voor de facilitering van de verkiezingsdebatten. De hier genoemde organisaties hebben zelf de verantwoordelijkheid voor het organiseren van een debat. De gemeente heeft hier inhoudelijk geen bemoeienis mee, maar er kunnen vragen of voorstellen zijn met betrekking tot, en rondom, de organisatie van die debatten. Die werden neergelegd bij de projectgroep. De projectgroep zag dit niet als haar primaire taak die vooral gelegen is in (de

voorbereiding en organisatie van) de verkiezingen zelf. Omdat de vragen vaak gericht zijn aan politieke partijen zou de griffie hier een rol in kunnen nemen (zie ook par 3.4).

3.3 De uitslagenavond

De uitslagen avond kent twee hoofdonderdelen die misschien het beste te omschrijven zijn als:

- Achter de schermen: De apotheose van het formele verkiezingsproces
- Op het podium: De apotheose van het politieke verkiezingsproces

Achter de schermen bevindt zich het 'zenuwcentrum' van de verkiezingen. Het telproces op de stembureaus is in volle gang, de voorlopige uitslagen (op lijstniveau) worden per stembureau vastgesteld en bekend gemaakt, de stemmen per kandidaat worden geteld, de processen-verbaal worden per stembureau opgesteld en gecontroleerd, de definitieve uitslag (op lijstniveau) wordt bekend gemaakt. De verantwoordelijkheid voor wat er achter de schermen gebeurt is helder, die ligt bij de projectgroep.

'Op het podium' vindt de politieke afsluiting van de verkiezingen plaats. Hoewel er winnaars en verliezers zijn is het vooral een feestelijke avond. De uitslagen druppelen binnen vanuit het 'zenuwcentrum' en worden gedurende de avond bekend gemaakt, hoofdrolspelers worden geïnterviewd en dit jaar is ook een slotdebat gehouden.

De gemeenteraadsverkiezingen zijn gehouden in de periode dat de covid-pandemie op zijn eind liep. Zeer kort voor de verkiezingen zijn veel restrictieve maatregelen versoepeld maar nog altijd was voorzichtigheid geboden bij het organiseren van (grootschalige) bijeenkomsten. Er ontstond daardoor discussie over de vraag of en zo ja in welke vorm de uitslagenavond moest plaatsvinden en wie dat moest organiseren. Er was, vanwege de tot vlak daarvoor geldende coronamaatregelen, geen rekening mee gehouden. Uiteindelijk is besloten dat toch een avond georganiseerd werd met een slotdebat.

In deze situatie ontstond een 'vacuüm' ten aanzien van het opdrachtgeverschap en opdrachtnemerschap. Wie is verantwoordelijk voor de organisatie van dit onderdeel van de uitslagenavond? Van oudsher wordt de uitslagenavond door de (project) organisatie opgepakt, maar nu was er geen rekening mee gehouden in termen van planning en capaciteit. De projectorganisatie was bovendien, ondanks de versoepelingen, belast met extra taken en werkzaamheden als gevolg van corona. Denk hierbij aan alle corona maatregelen die op de stembureaus genomen moesten worden en de organisatie van extra stemdagen.

Van belang is dat afspraken van tevoren goed worden vastgelegd (volgens de blauwe pijl) en dat daar ook naar gehandeld wordt. Dan is duidelijk wie verantwoordelijk is (opdrachtgever en opdrachtnemer) en kan ook in beeld worden gebracht wat de organisatorische gevolgen zijn als hiervan afgeweken wordt. Dat is ook een kwestie van programmeren/prioriteren.

3.4 Intermediair tussen politiek en organisatie

Het primaat van het organiseren van verkiezingen ligt bij de organisatie.

Een collega griffier uit de regio stelt heel scherp: De rol van griffie begint pas op de dag na de verkiezingen: het moment dat afscheid genomen wordt van de oude raad en de nieuwe raad geïnstalleerd moet worden. Alles wat daaraan voorafgaat is 'aan de organisatie'.

Onze griffier begrijpt deze redenering maar heeft er geen moeite mee als zij een verbindende rol heeft naar politieke partijen in de aanloop naar de verkiezingsdag. Die rol kan evengoed bij de organisatie liggen, maar het moet duidelijk zijn wie aanspreekpunt is voor politieke partijen.

Geadviseerd wordt om de griffier deze intermediaire rol te geven. De griffier is vanuit haar positie een logisch en laagdrempelig aanspreekpunt voor politieke partijen, óók voor nieuwe politieke partijen, en omgekeerd weet de griffier snel vragen vanuit de organisatie door te geleiden naar de juiste personen bij politieke partijen.

3.5 Aanspreekpunt vanuit politieke partijen

Politieke partijen moeten zelf ook aanspreekbaar zijn voor vragen rondom de verkiezingen.

Zo zijn er bijvoorbeeld vragen over het deelnemen aan verkiezingsdebatten, een verkiezingswijzer en het voorzien van inhoudelijke input voor zo'n verkiezingswijzer of de verkiezingskrant.

Er was dit keer kritiek op de drie debatten die zijn georganiseerd. De onderwerpen in deze debatten waren niet van tevoren met elkaar afgestemd waardoor er sprake was van overlap.

Dezelfde onderwerpen kwamen op meerdere plekken terug. Het werd door de lijsttrekkers als een herhaling van zetten ervaren. Dat is voor een deel misschien onvermijdelijk. Een aantal onderwerpen is zo prominent dat men er in ieder debat graag aandacht aan besteedt. Mogelijk zijn drie debatten ook te veel voor het aantal onderwerpen waar politieke partijen zich in een debat ten opzichte van elkaar kunnen onderscheiden. Politieke partijen organiseren deze debatten niet zelf, maar bepalen wél, bij voorkeur gezamenlijk, of en zo ja aan welke debatten zij mee willen doen.

Duidelijk is dat er behoefte is aan coördinatie/afstemming vooraf met en door vertegenwoordigers van politieke partijen. Politieke partijen zullen met elkaar een aanspreekpunt moeten organiseren. De griffie kan in het politieke proces een intermediaire rol vervullen. Vragen vanuit de organisatie of vanuit de samenleving gericht aan de politiek, kunnen door de griffie worden doorgeleid, maar de griffie heeft dan ook een aanspreekpunt nodig bij de politieke partijen.

3.6 Hoofdrolspelers in de organisatie van de gemeenteraadsverkiezingen.

Formele proces (passieve en actieve stembusgang)		Politiek proces* randvoorwaardelijk	Politiek proces inhoudelijk
Bestuurlijk opdrachtgever	Burgemeester	Burgemeester	
Hoofd stembureau	Burgemeester	N.v.t	
Eindverantwoordelijk ambt. organisatie	Secretaris	Secretaris	
Ambtelijk opdrachtgever	Teammanager BZ en MON	Beleggen	
Ambtelijk opdrachtnemer	Projectleiders verkiezingen	Beleggen	
Intermediair politiek	Griffie	Griffie	Vertegenwoordigers politiek partijen

*Hieronder wordt verstaan:

Debatten, uitslagenavond, plakken, overige communicatie uitingen, verkiezingskrant ed.

4 Opkomst 'De lokale niet stemmer'

De opkomst bij gemeenteraadsverkiezingen schommelt de laatste keren rond de 50 %. Dat wordt laag gevonden en roept vragen op als:

Wie zijn de niet-stemmers?
Waarom stemmen ze niet?
Hoe kunnen we ze bereiken?
Hoe verhogen we de opkomst?

Er is landelijk onderzoek gedaan naar de opkomst en de redenen voor de lage opkomst.

We noemen hier drie onderzoeken/rapporten:

1. Ipsos: exitpolls uit 7 gemeenten in opdracht van de NOS
2. Diverse onderzoekers (van SCP, Universiteit van Amsterdam, Universiteit Utrecht, Universiteit van Tilburg en Universiteit Twente, EMMA): 'De lokale niet-stemmer'.
3. Diverse onderzoekers (van SCP, Universiteit van Amsterdam, Universiteit Utrecht, Universiteit van Tilburg en Universiteit Twente): 'Democratie in de gemeente'.

De exitpolls van Ipsos waren vanzelfsprekend minder uitgebreid en diepgaand maar bevestigen wel het beeld van de twee andere onderzoeken/rapporten die zich baseren op wetenschappelijke literatuur over verkiezingsopkomst/kiezersgedrag en gericht onderzoek naar aanleiding van de gemeenteraadsverkiezingen van 2022.

Het rapport de Lokale niet-stemmer bevat een uitgebreide analyse van de achtergronden van de 'niet-stemmers' (wie zijn het) en de verklaringen voor niet-stemmen die aanknopingspunten kunnen bieden voor verbetermaatregelen.

Dit hoofdstuk geeft de samenvatting weer van het rapport 'De lokale niet-stemmer' waarna in hoofdstuk 5 in wordt gegaan op aanknopingspunten voor Venray.

4.1 Verklaringen voor niet stemmen

De kans op 'niet-stemmen' is groter bij de volgende groepen:

- Jongeren
- Inwoners met een praktische opleiding
- Inwoners met een huurwoning
- Inwoners met een migratieachtergrond

Dit is deels te verklaren uit:

- Beschikbaarheid van informatie over de campagne (mobilisatie)
- De ervaren relevantie van het gemeentebestuur (rationeel-keuze model)
- Psychologische factoren zoals de mate van lokaal politiek vertrouwen, regionale binding en interesse in de politiek

Constante verklaringen voor 'niet-stemmen' (waren ook in 2018 een verklaring):

- Onbekendheid met de campagne
- Laag politiek zelfvertrouwen

- Politiek wantrouwen
- Gebrek aan lokale verbinding
- Weinig/geen interesse in lokale politiek

4.2 Verklaring per groep

- Er is structureel verschil tussen vrouwen en mannen. Vrouwen stemden minder als mannen (Dat bleek ook uit de exitpolls van Ipsos).
- Jongeren stemmen beduidend minder dan bij de 2^e kamer verkiezingen. Men raakt eerst geïnteresseerd in de landelijke politiek en pas op latere leeftijd in de lokale politiek.
- Opleiding hangt sterk samen met lokaal politiek zelfvertrouwen en politieke interesse. Mensen met een praktische opleiding gaan vaker niet-stemmen dan mensen met een theoretische opleiding.
- Bij migranten lijken een gebrek aan politieke kennis en vertrouwen een belangrijke oorzaak te zijn van niet-stemmen.

De opkomst was in het algemeen lager in gemeenten

- Met een meer stedelijke achtergrond: mogelijk verklaard door een relatief hoog politiek cynisme, een laag oordeel over de het functioneren van de gemeenteraad, een relatief lage verbondenheid met de woonplaats.
- Enkele minder stedelijke gemeenten met een groter aandeel praktisch opgeleiden en in gemeenten waar gezondheidsproblemen en eenzaamheid vaker voorkomen.

4.3 Bijzondere omstandigheden in 2022

- Er was minder landelijke media-aandacht voor de gemeenteraadsverkiezingen, mogelijk als gevolg van de oorlog in Oekraïne.
- Inwoners hadden ondanks de corona-epidemie iets meer contact met het gemeentebestuur en waren tevredener met het functioneren van raadsleden.
- Het vertrouwen in de politiek is iets lager dan in 2018.

4.4 Welke redenen noemen 'niet-stemmers' zelf?

- Geen tijd, vakantie
- Gebrek aan vertrouwen (m.n. in politiek in het algemeen)
- Gebrek aan interesse in en kennis over op wie ze moeten stemmen
- De kosten zijn te hoog (moeite): tijd maken, zich verdiepen in lokale partijen die erg op elkaar lijken

4.5 Stembus bevorderende suggesties van 'niet-stemmers'

- Een andere opstelling van de (lokale) politiek
- Betere informatievoorziening
- Luisteren naar de bevolking
- Meer het belang van de gemeente en stemmen benadrukken
- Standpunten en verschillen tussen partijen moeten duidelijker

Bewoners en lokale sleutelfiguren zijn het erover eens: 'de politiek is aan zet' om de opkomstcijfers bij de gemeenteraadsverkiezingen te verbeteren. De belangrijkste aanbevelingen zijn:

- (1) laat als lokale politicus je gezicht vaker zien en luister écht naar bewoners,
- (2) maak als lokale politicus je beloftes concreet en kom ze na,
- (3) benut de rol van intermediairs, die een schakel zijn tussen bewoners en lokale politici,
- (4) investeer in het politieke bewustzijn en vertrouwen van jongeren.

4.6 Opkomst versus democratische legitimiteit

Er zijn zorgen dat een lage opkomst een verzwakking van democratische legitimiteit van het Gemeentebestuur, ongelijkheid in representatie en lokaal burgerschap in verval betekent;

Een hoge(re) opkomst wordt echter betwist als graadmeter van een goede democratie. Dat hangt af van de opvattingen over democratische legitimiteit, representatie en burgerschap. Mede in dat licht is het de vraag of democratische legitimiteit, ongelijkheid in representatie en goed burgerschap altijd gediend zijn met een hogere opkomst;

Het ligt daarom meer voor de hand om de achterliggende zorgen als gebrek aan politiek vertrouwen onder bepaalde stemmers én niet-stemmers, ongelijkheid in representatie en lokaal burgerschap (weten hoe iemand invloed kan uitoefenen in diens gemeente) aan te pakken dan de hoogte van opkomst.

In het rapport 'Democratie in de gemeente' wordt gemeld dat één op de drie kiezers die wél landelijk stemmen niet stemmen bij de gemeenteraadsverkiezingen. Deze groep heeft niet per definitie geen vertrouwen in de lokale politiek. Hun niet stemmen kan ook verklaard worden uit eerdergenoemde redenen voor niet stemmen als: Men is niet geïnteresseerd in de lokale politiek, wil niet de moeite nemen om zich er in te verdiepen en te gaan stemmen of men is gewoon tevreden.

Een opvallende constatering in dit onderzoek is dat lokale volksvertegenwoordigers onder inwoners 'nogal onbekend' zijn. Dat sluit aan bij de hiervoor genoemde oproep aan politici zich meer te laten zien. Veel inwoners hebben ook weinig of geen contact met het lokaal bestuur. Hebben ze wél contact gehad dan draagt een positieve ervaring met de politiek bij aan meer vertrouwen in lokale politiek. De opkomst is al decennialang laag maar men heeft niet vastgesteld dat er naar de mening van inwoners in de afgelopen decennia sprake is van verval van de democratie.

4.7 Slotbevindingen van de onderzoekers

Dat slechts de helft van de inwoners stemt bij gemeenteraadsverkiezingen komt door een combinatie van factoren: naast praktische overwegingen om thuis te blijven, zijn er twijfels over het belang van de bestuurslaag en de verkiezingen, de lokale politieke betrokkenheid is laag, net als het vertrouwen in de (lokale) politiek en mensen vinden het moeilijk om een keuze te maken. Jongeren, mensen met een praktische opleiding en mensen met een migratieachtergrond blijven vaker dan gemiddeld thuis. Deze verklaring voor een lage opkomst is niet nieuw en zagen we bij eerdere (lokale) verkiezingen ook;

De lagere opkomst in 2022 is in commentaren vaak in verband gebracht met de coronacrisis, de oorlog in Oekraïne en het lage vertrouwen. Laag vertrouwen speelt een rol, maar die lijkt in 2022 niet groter dan eerder. Niet-stemmers noemen de oorlog zelf niet als reden om thuis te blijven.

Wel kan de coronacrisis tot minder informatie onder inwoners over de verkiezingen hebben geleid. Daarnaast geven sommigen aan dat een coronabesmetting hen thuis hield;

De lage opkomst is reden tot zorg, onder meer omdat het een signaal is dat sommige groepen zich niet gehoord voelen. Het kan leiden tot ongelijkheid in ervaren en feitelijke vertegenwoordiging. Ook kan het ertoe leiden dat inwoners bij gebrek aan informatie over gemeentepolitiek moeilijk een keuze kunnen maken om te gaan stemmen. Tegelijk betekent een lage opkomst niet direct dat er in de ogen van inwoners sprake is van een democratie in verval. En een hogere opkomst betekent niet zonder meer hogere democratische legitimiteit, minder ongelijke representatie, en beter geïnformeerde burgers. Naar aanleiding van de lage opkomst zouden daarom achterliggende zorgen zoals gebrek aan vertrouwen, ongelijke representatie en geïnformeerd lokaal burgerschap moeten worden aangepakt. Beter dan het streven naar een hogere opkomst als doel is het streven naar betere relatie tussen kiesgerechtigden en de politiek. Dat zal uiteindelijk ook de opkomst kunnen verbeteren.

5 Aanknopingspunten voor Venray

In algemene zin gaan we ervan uit dat de Venrayse situatie niet wezenlijk afwijkt van het beeld dat wordt geschetst in landelijk onderzoek. Verschillen ten opzichte van landelijk onderzoek zullen statistisch gezien marginaal zijn.

Toch noemen we hier enkele specifieke omstandigheden in Venray/Limburg die mogelijk invloed hebben gehad op de (lage) opkomst bij de gemeenteraadsverkiezingen in Venray:

1. Begin 2021 heeft in de provincie Limburg een bestuurscrisis plaatsgehad. Aanvankelijk stapten 2 gedeputeerde op maar uiteindelijk trad in april 2021 het hele college van GS af en kondigde ook de commissaris van de Koning zijn vertrek aan.
2. Niet lang daarna in juni 2021 vond ook in Venray een bestuurscrisis plaats. Die heeft tot gevolg gehad dat er een nieuw college is gevormd waar alle raadsfracties, met uitzondering van het CDA, aan deelnamen.

Beide crises hielden verband met integriteitsdiscussies. Uiteraard is zonder onderzoek geen concrete uitspraak te doen over de invloed van deze specifieke omstandigheden in Venray/Limburg op de verkiezingsopkomst, maar dat ze van invloed zijn geweest is aannemelijk. Ze kunnen bijgedragen hebben aan niet-stemmen vanwege gebrek aan vertrouwen en ze kunnen ook een verklaring zijn voor het feit dat meer op lokale partijen is gestemd.

Daarnaast denken wij dat er een verschil is in opkomst en stemgedrag tussen 'Venray-stad' en de dorpen. In de dorpen is de betrokkenheid bij politiek en bestuur over het algemeen hoger dan in Venray zelf (mogelijk verklaard vanuit een hogere sociale cohesie in de dorpen). Het verschil in opkomst is nu echter moeilijk inzichtelijk te maken omdat er in 'Venray-stad' vanwege corona een aantal vroeg-stembureaus is opengesteld op 14 en 15 maart. Daar zullen ook mensen uit de dorpen gestemd hebben.

5.1 Opkomst bevorderende maatregelen

De verklaringen die het rapport 'De lokale niet-stemmer' geeft voor niet-stemmen en de stembus bevorderende suggesties zijn aanknopingspunten voor verbeteringen maar geven tegelijk ook

weinig concrete beïnvloedingsmogelijkheden aan. Die zitten in de sfeer van mobilisatie en informeren:

- Oproepen en motiveren om te gaan stemmen: laten zien waarom stemmen belangrijk is en hoe men invloed heeft/kan hebben op lokale politiek.
- Met extra aandacht voor specifieke doelgroepen die moeilijk bereikbaar zijn of eerder geneigd zijn niet te gaan stemmen.

De gemeente heeft bij de afgelopen gemeenteraadsverkiezingen een aantal opkomst bevorderende maatregelen genomen in de vorm van onder andere publicaties in lokale nieuwsbladen, het verspreiden van een verkiezingskrant, filmpjes op social media, een persoonlijke brief van de burgemeester. Over het algemeen waren deze maatregelen generiek, maar soms ook specifiek gericht op doelgroepen. Zoals bijvoorbeeld filmpjes op social media en de brief van de burgemeester gericht op jongeren.

Hoe kunnen we met name jongeren, inwoners met een praktische opleiding, inwoners met een migratieachtergrond overtuigen dat gaan stemmen belangrijk is? En hoe zorgen we ervoor dat zij zich goed en op laagdrempelige wijze kunnen informeren? Het verdient aanbeveling om voorafgaand aan volgende gemeenteraadsverkiezingen over algemene en specifieke stembus bevorderende maatregelen afspraken te maken.

Daarbij moeten we een duidelijk onderscheid maken tussen de rol die de gemeentelijke organisatie hierin heeft versus de rol van de politiek. De organisatie kan alleen maar objectief informatie verstrekken of faciliteiten bieden waar alle politieke partijen zichzelf kunnen afficheren (zoals plakborden, verkiezingskrant of stemhulp/stemwijzer). De politieke partijen voeren elk hun eigen campagne en hebben er ook belang bij om zoveel mogelijk potentiële kiezers te bereiken en te motiveren om te gaan stemmen. Daarin heeft de gemeentelijke organisatie geen rol.

Tot slot, helaas, het moet gezegd, uit een ouder onderzoek uit 2016 ('Verbetering op komst. Een verkenning naar een effectieve gemeentelijke inzet van communicatiemiddelen voor de opkomst bij lokale verkiezingen', Van Ostaijen, J.J.C., Epskamp, M., & Dols, M, Universiteit van Tilburg/OBI Rotterdam) blijkt dat het statistisch effect van opkomst bevorderende maatregelen verwaarloosbaar is. Daarbij is gekeken naar de inzet van communicatiemiddelen als:

Mensen aanspreken/flyers op straat
Posters, aanplakbiljetten, reclameborden e.d. op straat
Spotjes/uitzendingen op radio of tv
Persoonlijke brieven voor bewoners (bijv. van de burgemeester)
Advertenties/berichten in kranten

Verkiezingskrant/nieuwsbrief aan huis bezorgd
Digitale stemhulp (Kieskompas/Stemwijzer/DeStemVan)
Publiek toegankelijke debatten of verkiezingsmarkten
Digitale media (websites, sociale media, filmpjes op internet)

Dat komt omdat veel factoren die aan de lage opkomst ten grondslag liggen, zoals ervaren relevantie van het gemeentebestuur, binding met - en interesse voor lokale politiek, gebrek aan vertrouwen in de lokale politiek en ook demografische factoren als leeftijdssamenstelling van de bevolking, etniciteit en opleiding, op korte termijn lastig te beïnvloeden zijn. Maar dat betekent niet dat we net zo goed niets hoeven te doen met opkomst bevorderende maatregelen! Elke stem telt.

5.2 Aanpak van onderliggende verklaringen

De onderliggende verklaringen vragen veel meer om een aanpak van lange adem. Daar haken de onderzoekers op in met hun pleidooi om meer te streven naar een betere relatie tussen kiesgerechtigden en de politiek (inclusief bestuur).

Volgens niet-stemmers moeten politici vaker hun gezicht laten zien en écht naar bewoners luisteren, concrete beloftes maken en deze ook nakomen. Ze moeten werken aan betere verbindingen met de samenleving met meer aandacht voor groepen die achterlopen in informatie, politiek bewustzijn en vertrouwen. Dat heeft veel te maken met houding en gedrag, niet alleen van politici en bestuurders maar ook van ambtenaren die daaraan in de vormgeving en uitvoering van beleid kunnen bijdragen.

Het is belangrijk dat inwoners vertrouwen hebben in het (lokaal) bestuur en goede informatie krijgen over het gevoerde bestuur. Daar kunnen we (politiek, bestuur en ambtenaren) voor zorgen door hen beter te betrekken bij, en goed te informeren over, het hoe en waarom van ons beleid. De overheid heeft daarnaast de verantwoordelijkheid om zich te informeren over de verschillende opvattingen en belangen van alle inwoners, ook van hen die moeilijk bereikbaar zijn, en die goed af te wegen (ongeacht of ze gestemd hebben en op wie, of niet gestemd hebben).

Dat vraagt wat van houding en gedrag van zowel bestuurders (collegeleden), politici (raadsleden) als ook gemeenteambtenaren. Beter luisteren naar onze inwoners, concrete en realistische beloftes doen en deze ook consistent en consequent nakomen, transparantie en een goede samenwerking tussen raad, college en organisatie zijn daarbij belangrijke waarden. Daarmee werken we aan vertrouwen maar of dat uiteindelijk tot een hogere opkomst zal leiden is eerlijk gezegd de vraag.

5.2.1 Bestuurlijke vernieuwing, sleutelen aan het huis van Thorbecke?

De representatieve electorale democratie en de bestuurlijke structuur in Nederland (het huis van Thorbecke) zijn nooit wezenlijk veranderd, terwijl de wereld om ons heen dit wél is. Aan die systeemknoppen kunnen wij op lokaal niveau echter niet (rechtstreeks) draaien. Dat gebeurt via wet- en regelgeving op rijks-/nationaal niveau.

Een voorbeeld daarvan met impact op lokaal niveau is de invoering van de Wet dualisering gemeentebestuur uit 2002 die onder andere als doel had de lokale democratie voor kiezers

aantrekkelijker te maken. Een ander voorbeeld is de trend dat het Rijk steeds vaker 'de regio' als aanspreekpunt kiest voor de uitvoering van wet- en regelgeving. Kijk bijvoorbeeld naar de drie decentralisaties in het sociaal domein, de Regionale Energie Strategie (RES) en de transitie van het landelijk gebied. Regionale samenwerking wordt daardoor steeds belangrijker maar de regio is daarmee nog geen nieuwe formele bestuurslaag.

5.2.2 Bestuurlijke vernieuwing lokaal

Bestuurlijke vernieuwing die wij lokaal zelf kunnen initiëren gebeurt binnen staatkundige kaders. Als het gaat over democratische legitimiteit dan investeren we voortdurend in een betere betrokkenheid van inwoners bij het maken van beleidskeuzes. Eén keer in de vier jaar stemmen volstaat niet. Gemeenten zijn de afgelopen decennia met instrumenten van bestuurlijke vernieuwing steeds verder de participatieladder opgeklimmen. Denk bijvoorbeeld aan interactieve beleidsprocessen, Co-creatie, the right to challenge, zelfsturing en burgerforums en aanpassingen in de vergaderstructuur van raad en commissies. Hiermee moeten we blijven durven te experimenteren.

6 Conclusie

Onze organisatie heeft het proces van het organiseren van verkiezingen goed op orde. Verkiezingen zijn het fundament van onze electorale democratie. De uitslag ervan is bepalend voor de verhoudingen in de raad en het college voor de komende vier jaar. Politici en burgers moeten erop vertrouwen dat het proces correct en eerlijk is verlopen en dat de uitslag klopt. Daarom is het zo belangrijk voor iedereen die erbij betrokken is dat zelfs de kleinste fout niet wordt gemaakt. Al is er maar één stem verschil op een stembureau. Het verschil wordt opgespoord, opgelost of verklaard. Elke stem telt!

Het proces blijkt toch nog wel te kunnen wringen wanneer zich onvoorziene omstandigheden voordoen. Dat is bij deze gemeenteraadsverkiezingen gebeurd bij de organisatie van de slotavond die als gevolg van versoepeling van de coronamaatregelen mogelijk werd maar waar geen rekening mee was gehouden. Via de blauwe pijl kunnen we taken en verantwoordelijkheden en werkzaamheden vastleggen. Daar moeten we ook naar handelen en als we (moeten) afwijken als gevolg van onvoorziene omstandigheden dan brengen we de organisatorische consequenties in beeld door programmeren/prioriteren.

Al lang schommelt de opkomst van gemeenteraadsverkiezingen rond de 50%. Dat vinden we te laag en zorgwekkend. Er kunnen best veel opkomst bevorderende middelen worden ingezet. Zowel algemeen als specifiek gericht op groepen die eerder niet gaan stemmen. Maar uit onderzoek blijkt dat die maatregelen weinig effect sorteren. Beter is het volgens onderzoekers om ons te richten op onderliggende factoren voor niet-stemmen zoals vertrouwen in de politiek, opleiding, politiek zelfvertrouwen, binding met - en interesse voor lokale politiek. En dat is een kwestie van lange adem.

Opkomstbevordering en werken aan onderliggende factoren moeten we allebei (blijven) doen. Ook hier geldt: Elke stem telt.

De gemeenteraad van Venray
De griffie
Postbus 500
5800 AM VENRAY

Concern

Raadhuisstraat 1
Postbus 500, 5800 AM Venray
Telefoon (0478) 52 33 33
Telefax (0478) 52 32 22
E-mail gemeente@venray.nl
Internet www.venray.nl
KvK-nummer 14132389

IBAN NL20 BNGH 028 5028 383 (belastingen)
IBAN NL11 BNGH 028 5008 757 (algemeen)
BIC BNGHNL2G

Datum 14 november 2023
Ons kenmerk
Pagina 1 van 3

Behandeld door Roel Reijnders
Datum uw brief
Uw kenmerk

Onderwerp Evaluatie gemeenteraadsverkiezingen

Geachte Gemeenteraadsleden,

Hierbij bieden wij u ons rapport 'Elke stem telt', een evaluatie van het proces en de opkomst van de gemeenteraadsverkiezingen 2022 in Venray aan.

Na de verkiezingen hebben wij uw raad toegezegd een evaluatie van de gemeenteraadsverkiezingen op te stellen. Daarbij hebben wij ons gericht op twee vragen:

1. Hoe is de organisatie van de verkiezingen verlopen?
2. Wat zijn mogelijke verklaringen voor de lage opkomst?

In het verlengde daarvan hebben we gezocht naar mogelijke verbeteringen in de organisatie van de verkiezingen en aanbevelingen om de opkomst bij de gemeenteraadsverkiezingen te vergroten. Graag verwijzen wij u naar het rapport voor een uitgebreid antwoord op deze vragen. In deze brief gaan we in op de meest in het oog springende conclusies/adviezen en blikken we ook kort terug op de Provinciale Staten en Waterschapsverkiezingen gehouden in maart 2023.

Hoe is de organisatie van de verkiezingen verlopen?

We stellen vast dat de organisatie van de gemeenteraadsverkiezingen geen grote knelpunten heeft gekend. Wel zien we dat bij de organisatie van de verkiezingen behoefte is aan duidelijkheid in onvoorziene situaties: wie kan dan waar op aangesproken worden? Ook is er behoefte aan een goede verbinding tussen politieke partijen en de organisatie van de verkiezingen. Het is belangrijk dat politieke partijen een gezamenlijke aanspreekpunt hebben waarmee in de aanloop naar de verkiezingsdag (de campagneperiode) afgestemd kan worden over praktische en inhoudelijke zaken. U moet daarbij bijvoorbeeld denken aan vragen over de organisatie en inhoud van verkiezingsdebatten en een slotdebat, of de deelname aan een verkiezingswijzer en het aanleveren van politieke stellingen en standpunten hiervoor. Andersom is het ook belangrijk dat politieke partijen een vast aanspreekpunt in de organisatie hebben waar zij met vragen rondom het verkiezingsproces terecht kunnen. Deze rol zou vervuld kunnen worden door de griffier.

Mogelijke verklaringen voor een lage opkomst

Wie zijn de niet-stemmers?

Al lang schommelt de opkomst van gemeenteraadsverkiezingen in Nederland rond de 50%. Dat vinden we te laag en zorgwekkend. Landelijk onderzoek laat zien bij welke bevolkingsgroepen de kans groter is dat zij niet gaan stemmen. Dat zijn jongeren, inwoners met een praktische opleiding, inwoners met een huurwoning en inwoners met een migratieachtergrond.

Werken aan een hogere opkomst

Er kunnen best veel opkomst bevorderende middelen worden ingezet, zowel algemeen als gericht op deze specifieke groepen. Denk bijvoorbeeld aan flyers, advertenties, persoonlijke brieven, stemwijzers, social media campagnes. Uit landelijk onderzoek blijkt echter ook dat dit soort maatregelen weinig effect sorteren. Dat wil wat ons betreft echter niet zeggen dat we deze maatregelen evengoed achterwege kunnen laten. Met onze acties bereiken we altijd mensen en iedere stem telt.

Onderliggende verklaringen voor niet stemmen

Volgens onderzoekers is het beter om ons te richten op de onderliggende verklaringen voor niet-stemmen. Dan gaat het over vertrouwen in de politiek, opleiding, politiek zelfvertrouwen, binding met - en interesse voor lokale politiek.

Het is belangrijk dat inwoners vertrouwen hebben in het (lokaal) bestuur en goede informatie krijgen over het gevoerde bestuur. Daar kunnen we (politiek, bestuur en ambtenaren) aan werken door hen zo goed mogelijk te betrekken bij, en te informeren over het hoe en waarom van ons beleid. Daarnaast moeten we ons voor het beleid dat we maken zo goed mogelijk informeren over de verschillende opvattingen en belangen van alle inwoners van Venray, óók van hen die moeilijk bereikbaar zijn.

Dat vraagt wat van houding en gedrag van zowel collegeleden, raadsleden als ook gemeenteambtenaren. Beter luisteren naar onze inwoners, concrete en realistische beloftes doen en deze ook consistent en consequent nakomen, transparantie en een goede samenwerking tussen raad, college en organisatie zijn daarbij belangrijke waarden. Daarmee werken we aan vertrouwen maar of dat uiteindelijk tot een hogere opkomst gaat leiden is eerlijk gezegd de vraag. Het is in ieder geval een kwestie van lange adem.

Provinciale Staten en Waterschapsverkiezingen 2023

Organisatie PS/WS

Inmiddels hebben in 2023 de gecombineerde Verkiezingen Provinciale Staten en Waterschap plaatsgevonden. Die bevestigen het beeld van een goed lopende organisatie van de verkiezingen. We kijken hier met een trots gevoel op terug. Ondanks alle (landelijke) perikelen en het feit dat het gelijktijdig 2 verkiezingen waren, zijn deze uitstekend verlopen. Door een goed ingewerkt projectteam, hebben we adequaat kunnen inspelen op de situaties die die dag ontstonden, zoals lange wachtrijen en lange telprocedures.

Het organiseren van de verkiezingen wordt door wet- en regelgeving echter wel steeds complexer. Zo is het Gemeentelijk Stembureau (GSB) erbij gekomen. Dat heeft als het ware de taken van de burgemeester overgenomen wanneer het gaat om het vaststellen van de verkiezingsuitslag op gemeenteniveau. Het GSB moet daarvoor een bepaalde procedure uitvoeren die tijdrovend is en veel voorbereiding vergt. Ook zijn er de afgelopen jaren een aantal extra verplichtingen bij gekomen zoals bijvoorbeeld extra steekproeven op de uitslag om vast te stellen dat de software niet is gehackt en extra eisen voor wat betreft de toegankelijkheid van stemlokalen.

De ervaringen van afgelopen verkiezingen neemt dit ervaren projectteam mee naar de organisatie van de volgende verkiezingen. Er worden bijvoorbeeld stemlocaties toegevoegd.

Opkomst Provinciale Staten verkiezingen

Deze Provinciale Statenverkiezingen, met een hogere opkomst dan verwacht, laten zien dat specifieke omstandigheden, crises of affaires, zowel landelijk, provinciaal als lokaal, van invloed kunnen zijn op de opkomst.

Hoogachtend,

Het college van burgemeester en wethouders,

de burgemeester,

de secretaris,

M.C. Uitdehaag

E.G.J. Voorn